

TÜRKİYE SU KAYNAKLARI VE SULAMA HİZMETLERİ YAPILANMASI

Dr. Nüvit Soylu

Baki R. Suiçmez

E. Argun Baran

Erkan Alemdaroğlu

Mehmet Gözar

Selda Ünal

TMMOB Ziraat Mühendisleri Odası

ÖZET

İnsanoğlunun yaşamını sürdürebilmesi için ihtiyaç duyduğu en temel gereksinimler, doğal ve kıt kaynaklardan karşılanmaktadır. Doğal kaynaklar insanoğlunun üretmediği, üretiminde kullandığı, alternatifi olmayan varlıklardır. Bunların olmazsa olmaz unsurları hava, su ve topraktır. Bu üç varlığın birbiriyle ilişkili kullanılması ile yaşam gerçekleşebilmektedir. Kongre konusu olan su; içme, kullanma olarak gereksinim duyulduğu gibi, yaşamın sürdürülebilmesi için gıda temininde tarımsal üretim için de en önemli girdidir. Dünya tatlı su kaynakları miktar olarak en çok tarımsal üretimde tüketilmektedir. Diğer bir deyişle kıt olan su kaynakları konusunda üretilecek politikalar, sulama hizmetleri ile doğrudan ilişkili ve objektif kriterlerle en yüksek korelasyona sahiptir. Su - Toprak - İnsan ilişkilerinin düzenlenmesi sürdürülebilir yaşamın önkoşulu olarak, emperyalist düzenin, kapitalizmin sermaye birikimi ve kar aracı olamaz.

Dünyanın ¾'ü sularla kaplı olmasına karşın, tatlı su kaynaklarının %2.5 ölçeğinde varolmasının, artan nüfus ve yaşamsal zorunluluk bakımından suya talebin artması nedeniyle, su sıkıntısı çeken 1.3 milyar nüfusun gelecek çeyrek asırda 2 kat artacağı belirtilmektedir. Ayrıca, insan faaliyetleri ve müdahalelerinin, su kalite ve nitelikleri üzerinde olumsuz etkileri giderek artmakta, su rezervleri için tehdit oluşturmaktadır. Son çeyrek asırda su talebinin %60 arttığı dikkate alındığında, su kısıtı olan ülkeler arasında yer alan Türkiye'nin gelecekte su sıkıntısının yaşanmasının yaratacağı sorunlara karşı, kamu tarafından önlemler alınması ve ciddi politikaların var olmasını gerektirmektedir. Oysa ülkemizde su konusunda hukuksal düzenlemeler başta olmak üzere, su konusunda politikalar yetersiz, karmaşıktır.

Yaşamsal en önemli kaynak su, insanlığın sürdürülebilirliği ile eş anlamlı görülme yerine giderek bir meta olarak değerlendirilmektedir. Susuz bir yaşamın olmayacağı, somut olan yetersizliği, daha da hissedilebilen suya talebin, gelecek için arttığı bilincinde, Birleşmiş Milletler, Avrupa Birliği gibi uluslar arası kuruluşlar tarafından geliştirilen senaryolarla, ülkelerin su hakları konusunda yaptırımların ve erklerin değişimi gündeme gelmektedir.

Günümüzde suyun kullanılmasında geliştirilen politikaların parasal değer edinme, bir rant aracı olması yerine doğru kullanılması ile ilgili kamusal yapılanma politikaları ve sorumluluk, özellikle miktar olarak en fazla tüketildiği sulama hizmetleri yönetimi için gereklidir. Ülkelerin doğal kaynaklarından, su kaynaklarına ipotek anlamında gelişmeler kaygıyla izlenmektedir. Üstelik gıda ihtiyacının nüfus artışına koşut artması, tarımsal üretimin suya gereksinimini artırmaktadır. Gıdanın stratejik özelliği, sulama hizmetleri konusunda gelişen durum, dışa bağımlılık açısından son derece riskli durum yaratmaktadır.

1990' lı yıllardan bu yana gelişmelerle, Türkiye'nin en önemli doğal kaynaklarından olan ve ortadoğu için, uluslar arası ilişkilerde önemi somut olan, sulama hizmetlerinin verilmesi konusunda, Dünya Bankası dayatmalarıyla, katılımcı yapı oluşturmak adına en büyük özelleştirme gerçekleştirilmiş, 26.05. 2005 te çıkarılan 5355 sayılı Mahalli İdare Birlikleri Yasası ile içme ve kullanma suyu konusunda uygulamalarda görüldüğü gibi su kaynaklarının yönetimi uluslar arası şirketlere pazarlanabilen yapı oluşmuştur.

Faaliyetin birinci aşamasında sulama hizmetlerinin ihtiyacı olan teknik, bilgi ve birikim, bu yapıya sahip, DSİ gibi donanımlı bir ekolden, hiçbir altyapısı olmayan kamu kurumlarının insiyatifinde, kullanıcılarını sayısal dolgu malzemesi gören yapılara terkedilmiştir. Adına sulama birlikleri denen bu yapılanmalar, Dünya Bankası kaynakları ile yine bilgisizce kredilendirilerek, Türkiye borçlandırılmıştır.

Sulama çok ciddi teknik donanım ve mühendislik hizmetleri gerektirmektedir. Mevcut oluşum bu talepleri karşılayamadığından, 1993' ten bu yana yapılan devirlerle sulama sahalarının düşürüldüğü durum herkez tarafından gözlemlenebilir hale gelmiştir.

Yapılanmanın ikinci aşamasında, 1960'lardan 2000'li yıllara kadar kamu bütçesinden büyük yatırım kaynakları olarak halen 4.5 milyon ha. olarak gerçekleştirilen sulama alanlarının 2.5 milyonuna karşılık gelen sulama sahalarında, devirden bu yana sulama adına hiçbir gelişim kaydedilmediği gibi, ovalar ve sulama tesisleri hızla elden çıkmaktadır.

Bu durum üçüncü aşamada, kendi yatırım kaynaklarını yitirmiş ülkemizde, bu sahaların rehabilitasyonu gerekçesiyle, Mahalli İdarelerce çok uluslu şirketlere pazarlanabileceği kaygısını güçlendirmektedir.

Bu bakışla tebliğ, sulama hizmetleri konusunda geliştirilen yönlendirmeye koşut oluşturulan yönetim biçimi sonucu mevcut yapılanma üzerine geliştirilmiş, mevcut durum ve gelişmeler irdelenmiştir. Sulama hizmetlerinin verilmesinde geçmişten gelen uygulamalara örnek Sulama Kooperatifleri ve yeni oluşum Sulama Birlikleri yapılanması ve sulama faaliyetlerinin sürdürülmesi sonuçları açıklanarak, duyulan ihtiyacın ne olduğunun saptaması ile politikaların geliştirilmesi konusunda önerilerde bulunulmuştur.

GİRİŞ

Bilimsel veriler doğrultusunda, doğal kaynakların hızla tüketimine koşut, gelecek için iklim değişiklikleri, küresel ısınma, kuraklık, çölleşme, açlık, hastalık, savaş uyarılarının temelinde su kaynakları önemli rol almaktadır. Dünyada küresel ısınmaya bağlı, 10 yıl içinde felaketlerin yaşanmaya başlanacağı bilinmektedir. Mevcut durumda, her yıl iki milyondan fazla insanın su ile bulaşan hastalıklar yüzünden öldüğü (WHO) bilinmekte , BM raporuna göre; dünya nüfusunun yarısının 2032 yılında içecek sudan yoksun olacağı, Ortadoğu ülkelerinin %95' nin,

Asya ve Pasifik'te yaşayanların %65'inin ciddi su sorunu yaşayacağı, tarımsal üretimdeki düşüşler, artan nüfusun gıda ihtiyacının karşılanmasındaki güçlükler, kentsel yapılaşma, atıksu gibi konularda önlem alınmazsa korkutucu sonuçlara yaklaştığı belirtilmektedir.

Suyun insan yaşamı için öneminin arttığı bu dönemde, önlemler konusunda ulusal duyarlılığın yanı sıra, uluslararası politika ve yaptırımlar ülkemizi ilgilendirmekte, su kaynaklarımız üzerinde egemenlik haklarımız kısıtlanmaktadır.

Bu tebliğde, suyun sulama amaçlı kullanımı ile ilgili gelişmeler önemsenmiştir.

1. TÜRKİYE SU KAYNAKLARI

Yeniden üretilmesi mümkün olmayan, doğal ve kıt kaynak suyun, önkoşul olarak korunması, korunarak kullanıma sunulması gerekmektedir. Koruma da yine doğal sistemlerin korunmasına koşut gerçekleşebilmektedir. Su kaynaklarının doğru değerlendirilebilmesi için orman ve mer'a doğal ekosistemlerinin korunması koşuldur. Bu durum, su kaynaklarının havza bazında planlamalarla değerlendirilmesini zorunlu kılmaktadır. Su havzalarında suyun miktarının, niteliklerinin korunması ve geliştirilmesiyle konu üzerinde kullanıma yönelik faaliyetleri gerçekleştirmek olanaklıdır.

Su kaynaklarının kullanıma sunulması için, su kaynaklarını geliştirme yatırımlarına ihtiyaç vardır. Yerüstü ve yeraltı su kaynaklarından yararlanmak için, baraj, gölet ve kuyu inşaatı, su iletim ve dağıtım sistemleri/şebekeleri gibi yatırımlar gerekmektedir. Yatırımların planlanmasında içme, kullanma ve sulama suyu ihtiyaçları belirlenirken, nüfus ve sektörel gelişim programları, su gereksinim miktarlarını belirleyici unsurlardır.

Bütün bu hesaplamaların ve planlamaların doğru yapıldığı varsayımında dahi, kıt olan suyun kullanıma sunulmasından sonra, sürekliliğini ve sürdürülebilirliğini sağlayacak olan işletme faaliyetleri, sulama hizmetlerinin verilmesi için en önemli kararları oluşturmaktadır.

Tablo 1. Türkiye Su Kaynakları Potansiyeli İçin Mevcut Veriler:

Türkiye'nin yüzölçümü :	780 000 km ²
Yıllık ortalama yağış :	631 mm/m ²
Yıllık yağış miktarı :	501 milyar m ³
Buharlaştırma :	274 milyar m ³
Yeraltına sızma :	41 milyar m ³
Yüzey Suyu Yıllık yüzey akışı :	186 milyar m ³
Yenilenebilir su potansiyeli.	234 milyar m ³
Kullanılabilir yüzey suyu :	98 milyar m ³
Yeraltı suyu Yıllık çekilebilir su miktarı :	14 milyar m ³
Toplam Kullanılabilir Su (net):	112 milyar m ³

Yapılan hesaplamalarda, teknik ve ekonomik koşullar çerçevesinde kullanılabilir toplam su miktarı 112 milyar m³ olmaktadır.

Su tüketimlerinin miktarına göre yapılan sınıflandırma da, ülkelerin su varlığına göre, kişi başına düşen yıllık kullanılabilir su miktarı kriterleri ile aşağıdaki şekilde değerlendirilmektedir.

Su fakiri :kullanılabilir su miktarı < 1 000 m³ / kişi

Su kıstı: kullanılabilir su miktarı < 2 000 m³ / kişi

Su zengini: kullanılabilir su miktarı >8 000-10 000 m³

Veriler ülkemizin su kıstı olan ülkeler arasında yer aldığını göstermektedir. Kişi başına düşen yıllık kullanılabilir su miktarı 1 670 m³ civarındadır.

Türkiye su kaynaklarının mevcut kullanımı incelendiğinde, sulamanın su tüketiminde % 75 ile miktar olarak ilk sırayı aldığı görülmektedir. Dünya ortalamasında ise bu oran % 65 tir.

Tablo. 2. Türkiye’de Su Kaynaklarının Kullanımı (1 000 000)

Yıllar	Toplam Su Kullanımı	Sulama		İçme ve Kullanma		Sanayi	
	Miktar (m3/yıl)	Miktar (m3/yıl)	Oran (%)	Miktar (m3/yıl)	Oran (%)	Miktar (m3/yıl)	Oran (%)
1980	11.800	9.000	76,27	1.600	13,56	1.200	10,17
1990	30.600	22.016	71,94	5.141	16,81	3.443	11,25
1992	31.600	22.939	72,59	5.195	16,44	3.466	10,97
1994	32.400	23.652	73,00	5.184	16,00	3.564	11,00
1996	34.200	25.308	74,00	5.302	15,50	3.590	10,50
1998*	37.400	28.050	75,00	5.680	15,19	3.670	9,81
2000*	42.000	31.500	75,00	6.400	15,24	4.100	9,76

1.1. Su Kaynakları, Tarım ve İklim Değişiklikleri

Yatırımlara koşut geliştirilerek yararara sunulabilen su kaynaklarının iklim koşulları ve yağışla ilişkisi tarımsal üretimde önemli bir etkidir.

İçme ve kullanma suyu ihtiyacı dışında artan nüfusun gıda gereksiniminde, tarımsal üretimde artış için en önemli girdi olan sulama, miktar olarak suyun en fazla tüketildiği alandır.

Ancak sulama, tarımsal üretimi, verimi, kalite ve çeşitliliği artıran en önemli girdidir. Sulanmayan alanlarda yetişen bitki çeşidi son derece sınırlı kalmakta, bu ürünler ekonomik anlamda gelir getirici olmamakta, üretim ve verim de çok düşük kalmaktadır.

1.2 İklim – Yağış Özelliklerinin Tarıma Etkileri

Kurak ve yarı kurak iklim kuşağında yer alan Türkiye, kuraklık ve çölleşme sorunlarının küresel ısınmayla daha da artacağı risk bölgesinde bulunmaktadır. Tropikal iklim kuşaklarında sıcaklıklardaki küçük artışlar bile, ürün rekoltesini anlamlı ölçüde değiştirmektedir.

Türkiye’de yağış ortalaması, uzun yıllar 631 mm. iken, 1999 yılında %15 oranında, 2000 yılında ise %7 oranında azalmaya devam etmiştir. Ortalama yağışın azalması yanında, yağış rejimindeki sapma endişeleri arttırmaktadır. Yağış miktarındaki azalışlar ve yağış rejimindeki sapmalar, tarımsal üretimi olumsuz yönde etkileyen unsurlardır.

Tarımsal üretim açısından yağış rejimindeki sapmanın etkisi, toplam yağıştaki azalmanın etkisinden daha fazladır. Üretim dönemi olan 1 Ekim 1999-31 Ocak 2000 döneminde ortalama yağış miktarı 250 mm. olarak gerçekleşmiş, 1 Ekim 2000-31 Ocak 2001 tarihleri arasında ise ortalama yağış 190.1 mm. gerçekleşmiştir. Bu dönemlerde olması gereken ortalama yağış miktarı ise 314 mm.dir. Görüldüğü gibi yağış miktarındaki azalma, mevsim normallerine göre %24 ile %40 arasında artarak devam etmiştir. 1 Ekim 2004-31 Ocak 2005 arası kapsayan Tarım Yılı Yağış Raporu'na göre, 4 ayın toplam yağış ortalaması 275.1 mm olarak belirlenmiştir. Yağışların 2004'ün aynı döneminde 370.6 mm. seviyesinde, uzun yıllar ortalamasının 308.5 mm. olduğu açıklanmıştır.

Yağış azlığı en çok İç Anadolu Bölgesi'nde görülmüştür. Yağış normallerinin 154 mm olduğu bölge, son 4 ayda 107 mm yağış almıştır. Geçen yıl yağış miktarı 157 mm olarak gerçekleşen bölgede, uzun yıllar ortalamasına göre ortalama % 30.5 azalma kaydedilmiştir. Yağışlarda geçen yılın aynı dönemine göre Çankırı'da % 74, Eskişehir'de 58, Ankara ve Konya'da % 48 azalma saptanmıştır. Yetkililer, İç Anadolu'da görülen yağış azlığının, yeterli kar yağışının olmamasından kaynaklandığını belirtmiştir. İç Ege, Afyon, Uşak ve Kütahya ortalama % 40 - 50 az yağış almıştır. Yağış azlığı görülen diğer yer de Orta ve Doğu Akdeniz bölgeleri olmuştur. Adana ve Mersin'e ortalama %50 - 51 daha az yağış düşmüştür. Karadeniz'in iç kesimlerinde de yağış azlığı tespit edilmiştir. Çorum'a geçen yılın aynı dönemine göre % 52 daha az yağış düşerken, Kastamonu ve Amasya da geçen yıla göre daha az yağış almıştır. Ocak'ta rekor düşüş, kaydedilen ortalama yağış miktarı, uzun yıllar Ocak ortalaması ve geçen yılın ortalamasının altında gerçekleşmiştir. Ocak'ta normal yağış miktarı 84.4 mm iken, bu yıl ortalaması 79.6 mm olmuştur. Geçen yılın ortalaması ise 140 mm olarak gerçekleşmiştir. Yağışlarda normale göre % 5.7, geçen yıla göre de % 43.1 azalma görülmüştür. DMİ yetkilileri Türkiye'nin bulunduğu iklim kuşağında yağışlarda yıllara ve mevsimlere göre değişikliklerin görülebileceğini, ancak yağış azlığının tarımsal üretimde olumsuzluklara ve barajlardaki su seviyesinin düşmesinde etkili olabileceğine dikkat çekmiştir.

Uzmanlar, Türkiye'deki kuraklığın geçici değil, sürekliliği olan ve ciddi önlemler gerektiren bir kuraklaşma olduğunu, iklim değişikliği ile etkileşen çölleşme + çölleştirmenin söz konusu olduğunu belirtmektedir.

Yağış miktarında meydana gelen bu azalışlar ve yağış rejimindeki sapmaların tarımsal üretimi olumsuz yönde etkilediği görülmektedir. Ülkemizde önemli hububat üretim merkezlerinin bir bölümünde, ürün kayıplarının %40-50 oranına ulaşacağı öngörülmektedir.

İklim değişiklikleri ve küresel ısınmaya bağlı tarımın olumsuz etkilenmesi konusunda, WWF (Dünya Doğayı Koruma Vakfı)'nin yayınladığı raporda, “küresel ısınma Akdenizi tehdit

etmektedir” ifadesi ülkemizin risk altında olduğunu göstermektedir. Rapora göre 2060 yılına kadar olması beklenen 2 °C küresel sıcaklık artışı, Akdeniz sıcak hava dalgası, kuraklık, orman yangınları, susuzluk ve tarımda verim düşmesi sorunlarını getirecektir.

Küresel iklim değişimi yanı sıra, ormansızlaşma, kötü arazi kullanımı ve çarpık kentleşme, tarım ve su havzalarının yok edilmesi, su kaynaklarının yanlış ve eksik planlanması, hizmetlerin sulama işletmeciliğini önemsemeden yönlendirilmesi gibi nedenlerle kuraklık ve çölleşme kaçınılmaz sonu hazırlamaktadır.

Sulamada, su tüketiminde israfın önlenmesinde, sulama yöntemlerinin salma-tava-karık yöntemlerinden, yağmurlama ve damla sulama yöntemlerine dönüştürülmesi için yatırımların finanse edilmesi önemli ve acil çözüm bekleyen bir sorun olarak karşımızda durmaktadır.

Nüfus projeksiyonları 2030 yılında, ülke nüfusunun 100 milyon olacağını göstermektedir. Nüfus ve artan ihtiyaçlarla kişi başı su tüketimine göre yetersiz olan su kaynakları, gelecekte daha da sınırlı olacaktır.

1.3. Su Kaynakları Üzerinde Uluslararası Yaptırımlar ve Türkiye

21.yy.da tartışmasız kabullenmek zorunda olduğumuz konu su kıtlığını çözecek ve uluslar arası ilişkileri düzenlemede belirleyici rol alacak olan yönlendirmelerdir. Küresel ekonomi malların serbest dolaşımı, sermayenin serbest dolaşımı, hizmetlerin serbest dolaşımı ile sınırlanmamış, doğal kaynakların taşınamaz yapısı itibarıyla, serbest dolaşımı için farklı uygulamalar getirmiştir. Diğer konularda belirgin özelliği ile DTÖ ve GATS, su konusunda da Su Çerçeve Direktifi bu özelliği açıkça ortaya koymaktadır. Taşınamaz özelliği nedeni ile asıl olan ülkesel mülkiyet haklarını ortadan kaldırmaktadır. SÇD’ nin sınır aşan sularla ilgili kısmı Güneydoğu Bölgesi, Dicle Fırat bölgesinde sınır aşan sular üzerindeki egemenlik hakları ve bu hakların paylaşılması ile ilgili önemli tavizleri gerektirmektedir. Bu konuda Espoo sözleşmesi ülkede yapılan bir yatırımın, komşu ülkelere olan etkilerini konu edinmiştir. Aarhus Sözleşmesi ve Kyoto Protokolü gibi gelecekte ortaya çıkacak niceleri beklenmektedir.

Dünyadaki gelişmiş/zengin ülkeler, kapitalist yaklaşımları ve uygulamaları sonucu, kendi doğal ve kıt kaynaklarını kullanım sınırlarına geldikleri için olmasıyla yaşanan sermaye krizine çözüm olarak geliştirilen globalleşme sürecinde; su kaynakları ölçeğindeki sorunların giderilmesine çare olarak "global su kaynakları yönetimi" ni geliştirmiştir. Buna en belirgin örnek 2000 tarihli Avrupa Birliği Su Çerçeve Direktifidir. Bu karar AB ülkelerinden çok Ortadoğu ülkelerinin gelecekteki su paylaşımı doğrultusunda Türkiye’yi ilgilendirmektedir. Konu su kaynaklarının geliştirilmesine koşut su hizmetlerini ilgilendirmektedir. Burada paylaşım ile birlikte su hizmetlerini nasıl ve kimler yapar konusu uluslararası boyuta taşınmaktadır.

Bu saptamayı kanıtlayan gelişmelerin kronolojik sıralaması;

1972 Birleşmiş Milletler (BM) İnsan Çevresi Konferansı,1977 Mar del Plata Konferansı (BM Su Konferansı çerçevesinde),1983 Brundtland Raporu,1992 Dublin Konferansı (World Water Forumu),1992 BM Rio Çevre ve Kalkınma Konferansı, 2000 Hague Konferansı (World Water Council), 2001 Dünya Su Konseyi (World Water Council) İstanbul, 2001 Uluslararası İçme Suyu Konferansı (Bonn), 2002 BM Sürdürülebilir Kalkınma Dünya Zirvesi (Johannesburg) dir.

1992 Dublin Konferansının ortaya koyduğu yaptırımlardan “Su ve Sürdürülebilir Kalkınma Bildirgesi” suyun ekonomik bir değer olarak, kıt olması, bir meta olarak değerlendirilmesi, fiyatlandırılarak korunabileceğine hükmetmiştir.

1992 yılından sonra BM yerine su konusunda, Stocholm Water Symposium International Water Ressources Association, World Water Council, Global Water Partnership, World Commission for Water gibi uluslar arası kurum ve kuruluşlar oluşturulmuştur.

Bu kuruluşlar, suyun ülkelerin idari sınırları dışında pazarlanması için ilgili kararları saptamakta, AB – BM kararların uygulanmasını gerçekleştirmektedir.

Geçerli politikalarının oluşturduğu kararlarla, suyun ticari bir mal olarak pazarlanması, su kaynaklarının geliştirilmesi için ihtiyaç duyulan yatırımların ihalelerinin uluslar arası boyuta taşınması, süreli iç - dış firma ortaklıklarının süresiz dış şirketlere kalması, planın süreç içindeki parçalarını oluşturmaktadır.

Aralık 2000 tarihinde Avrupa Birliği, su politikalarını değiştirmek amaçlı, su kaynaklarını havza bazında yönetim kararını, (2000/60/EC) "Su Çerçeve Direktifi (SÇD)" ile uygulamaya başlamıştır. SÇD ile AB ülkeleri, su kaynaklarında, bölgede, nicel ve nitel anlamda koruma ve kontrol için yönetim erki olmaktadır. Kararı imzalamış ülkelerin bu kurallara uyması gerekmektedir. Su kaynaklarını geliştirme ile ilgili yatırımlarını genelde tamamlamış AB ülkeleri henüz bu konuda yatırımlarını gerçekleştirememiş Türkiye'nin su kaynakları üzerinde etken konuma getirilmektedir. SÇD, daha önce yayımlanmış olan "Kentsel Atıksuların Arıtılmasına İlişkin Direktif (91/271/EEC), (1991); Nitrat Direktifi (1991), İçme Suyu Direktifi, (1998), Bütünleşik Kirlenme Önleme ve Kontrolü (IPPC) Direktifi (1996), Yüzme Suyu Kalitesi Direktifi (1991) gibi suyla ilgili tüm mevzuatı kapsamaktadır. Bu konuda çıkarılması gereken yönetmelik sayısı 20' den fazladır.

1.3.1. Su Çerçeve Direktifinin Yaptırımları

- Nehir havzalarının entegre su yönetimi, su sisteminin ulusal sınırlarla kısıtlanamazlığının kabulü ve sınır ötesi işbirliğini gerektirmektedir. Bu kararlar, gelecek için ülke sınırları yok varsayılmıştır. Su kaynakları, saptanmış su toplama havzaları bazında ülkelerin ortaklığı ile yönetilecek, ulusal ya da bölgesel yönetim söz konusu olmayacaktır. - Su kaynağının kalitesinde kirlenme ölçeklendirmesi kriterleri yanında, su ile birlikte, su ekolojisi de izlenecektir.
- 2015 yılında, su kaynaklarının, kalite bakımından daha uygun koşullara getirilmesi öngörülmüştür. Bütün AB ülkeleri ulusal ve uluslararası ölçekte saptanan ölçüm yöntemlerine ve yönetim planlarına sahip olacaklardır.

SÇD yaptırımları AB – SÇD ne imza koyan ülkelerin, su sorunu ile ilgili kararların uygulanması için etken, katılımlı bir yapıdan kasıt, bedellendirme koşullarına itaat, suyun meta olarak fiyatlandırılması konusunda kuralları uygulamaktır.

Avrupa Komisyonu oluşturduğu ortak uygulama stratejisine göre üye ülkeler, 2003 yılına kadar direktifle ilgili uygulama planlarını oluşturmak zorundadırlar.

SÇD' nin uygulama planı ile belirlediği süreç şöyledir ;

Direktifin yürürlüğe girmesi, 2000

- Ulusal mevzuata uyum, 2003
Nehir havzalarının ve ilgili yetkilerin belirlenmesi, 2003
Nehir havzalarının kirletici kriterlerinin belirlenmesi, ekonomik analiz, 2004
İzleme şebekesinin kurulması, 2006
Kamu ile ortak çalışmaların yürütülmesi, 2006
Nehir havza yönetim plan öngörülerinin hazırlanması, 2008
Nehir havza yönetim planlarının sonuçlandırılması, 2009
Su fiyat politikaları saptaması, 2010
Ölçüm programlarının gerçekleştirilmesi, 2012
Çevresel sonuçların alınması, 2015
SÇD nin sonuçlarının alınması, 2021
SÇD nin amaçlarının tamamlanması, 2027

1.4. Uluslararası Politikaların Türkiye Üzerine Etkileri

Yukarıda açıklanan Su Çerçeve Direktifi ve izlenen süreçlerinde, saptanan su kaynakları yönetimi programlamasına geçmeden önce, düşünülmesi gereken, yeni dünya düzeninin 1990 sonrası özelleştirme politikalarının o yıllar yapılan tartışmalarının, bugün somutlanmış olumsuz sonuçlar olarak kabullenilmesidir. Kamu mülkiyetini ve kamu kurumlarını ortadan kaldırarak, alternatif model özel sektörü devreye sokup, uluslar arası şirketlerin mal ve sermaye dolaşımı gerçekleştirmesini, fayda/zarar ilişkilerini ülkede doğrudan ya da dolaylı her birey ihtiyaçları ölçüğünde hissetmektedir.

Örneğin, kapatılan, el değiştiren kamu kurumlarının ve mülkiyetlerinin yerine yeniden yapılanma adına yenileri tesis edilmemiş, bu kuruluşların bina ve arazileri çok farklı amaçlı kullanıma girmiştir. Et ve Balık Kurumunun yerinde şimdi çok uluslu alışveriş merkezleri yer almıştır.

Kapatılan KHGM de bir grayderin alımı için 69.458 \$ ödenirken, Van Özel İdaresine alımda bu fiyat 123.393 \$, Giresun Özel İdaresinde 134.047 \$ olmuştur. KHGM'nün 37 000 \$ maliyetindeki 1 adet göleti sadece 1 110 \$ ödenekle gerçekleştirdiği yapı, ihale yarasındaki değişikliklerle de ilintili, bu hizmetlerin devrinin kime kazandırdığını açıklamaktadır. Örnekler çok fazladır.

BM, AB, Dünya Bankası, İMF gibi kuruluşların araç olarak kullanıldığı yapılanmanın, su konusunda, küreselleşme döneminde geliştirdiği yöntem, su kaynaklarının geliştirilmesi ve yönetiminin, kamu sektörü faaliyetlerinin, çok uluslu şirketler faaliyetine dönüşümüdür.

Suyu kullananın, bedelini ödemesi gerekçesinden yola çıkan AB, sürdürülebilirliği bedelle gerçekleştirmeyi politika olarak benimsemiştir.

Nüfus ve ihtiyaçların artmasına koşut, su kaynaklarıyla ilgili yatırımların yetersiz olduğu ülkemizde, yatırımların artırılmasına, mevcutların korunmasına yönelik finansal kaynaklar

yıllar itibarıyla azalırken, suya olan talebin artmasının, su fiyatlarını artıracığı, su işletmeciliğinin çok uluslu şirketlere açılımının, gelecekte dolaylı doğal kaynakların serbest dolaşımını planladığını anlamak zor değildir.

Elektrik, doğalgaz gibi temel gereksinimlerin karşılanmasında görülen tablo, çok daha önemli su konusunda bu yapılanmayla, su ücretini ödeyemeyen tarım kesiminde, toprakların da elden çıkarılıp, üretimden vazgeçilmesini zorlayacaktır.

Antalya Büyükşehir Belediyesi su işletmeciliği, İzmit belediyelerine toptan su satan baraj işletmeciliği, Bursa Büyükşehir Belediyesi su işletmeciliği, Çeşme ve Alaçatı belediyeleri su işletmeciliği ihale sürecine sokulmuş bulunmaktadır. Ayrıca suya bağımlı, sayaç okuma, istasyon bakımı gibi hizmetlerin ihale yöntemiyle devredilmesi gittikçe artmaktadır.

2. SULAMA HİZMETLERİ YAPILANMASI

2.1. Sulama Hizmetleri Yapılanmasında Kurumsal Dönüşüm

Anayasanın 168.maddesi başta olmak üzere, ilgili maddeleri, doğal kaynakların devletin hükmü ve tasarrufu altında olduğuna, aranması ve işletilmesinin kamuya ait olduğuna hükmederek, belirli zaman için bu hakkını gerçek ve tüzel kişilere devredebileceği, ancak kamu yararına aykırı kullanılamayacağını belirtmiştir.

Anayasanın devlet tüzel kişiliğine tanınan toprak ve su kaynakları yönetim yetkisi ortadan kaldırılarak, toprak ve su gibi iki vazgeçilmez ulusal varlığa, yerel çıkar gruplarıyla yabancı kişi ve şirketlerin sınırsız-denetimsiz el koymasına izin verilmiştir.

6200 sayılı Yasa ile kurulan Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü, ülke su kaynaklarını geliştirmede görev, yetki ve sorumluluk almış kuruluştur.

Su hizmetlerine ait dönüşüm süreçlerinin ilk uygulaması 1984 yılında Toprak Su Genel Müdürlüğü'nün kapatılmasıyla başlamıştır. Gerekçeleri açıklanamayan bu tutumun süreç içerisinde yarattığı olumsuzluklar belirginleşmiştir. Bu kuruluşun kapatılması ile ülkede toprak ve su kaynakları üzerinde yapılan birçok yapıcı çalışmanın önü kesilmiştir. Tarım arazilerinin tarım dışı kullanılması, plansız, programsız gidişle, en verimli topraklar, YÜS ve YAS suları kalite, nitelik ve miktar olarak zarar görmüştür. KHGM ülkemizde, tarım topraklarının belirlenmesi, toprak envanteri çalışmaları, arazi toplulaştırma, toprak muhafaza, arazi tesviyesi ve drenajı, heyelan ve erozyonla mücadele konularında bilgi ve donanıma sahip kuruluş olarak görev almıştı.

Şimdi bu telafisi mümkün olmayan zararlar yanında, mümkün olan iyileştirmeler için geri kazanımlara para harcıyor, piyasa döngüsünü oluşturuyoruz. Oysa halen sulamaya açılmamış asgari 4 milyon ha. tarım alanı için yatırımlara ve finansal kaynaklara ihtiyaç duyulmaktadır.

Toprak-Su Genel Müdürlüğü'nün kapatılmasında hizmetlerin niteliği bakımından bir dar bakışın hakimiyeti olarak görülen yapılanma, yerine ikame, su hizmetlerini KHGM ne devretmişti. Ancak günümüzde KHGM kapatılırken su ve sulamaya yönelik hizmet bütünlüğünde bir yapılanma ihtiyacı da görülmemiş, kamu hizmetlerinin adeta ortadan kaldırılması planlanmıştır.

Bu hizmetlerin çoğu bölgesel niteliktedir. Diğer bir deyişle, hizmetler, birden fazla ili kapsamaktadır. Tarım arazilerinin tarım dışı kullanıma açılmasına, yerel yönetimlerin gereken duyarlılığı göstermedikleri, tarım topraklarında tarım dışı faaliyetlerin varoluşu ile görselleşmiştir. Bu görüşle, su kaynaklarının da sulama amaçlı kullanılmasında, içme suyu konusundaki gelişmelerde olduğu gibi sahipsiz bırakılan çiftçiye yansımaları çok zaman almayacaktır. Kapitalist bakışla güçsüz olan kesimin bundan alacağı pay, gıdanın özel önemi ve stratejik yapısıyla tüm topluma daha ağır bedeller ödetecektir.

KHGM kadroları çeşitli kuruluşlara dağıtılırken altyapısı olamayan, yerine ikame yapının oluşturulmadığı düzenlemede, yaklaşık 1 yıl geçmiş; personel, iş konusunda çaba, heves olarak tamamıyla demoralize edilmiştir.

Oysa, 2004 yılına kadar, su kaynakları geliştirilmesi ve kullanıma sunulması hizmetleri DSİ ve KHGM görev alanında, kamu yapılanmasında idi. DSİ'nin alanı 500 l/s den büyük su işlerini, KHGM nün ise bu miktardan küçük su işlerinde yatırımları planlamak ve gerçekleştirmek asıl görevleri arasında yer almaktaydı.

Kamunun yeniden yapılanması çerçevesinde 2005 yılı Mart ayında KHGM kapatılarak, su konusunun hiçbir alanda düzenlenemediği ülkemizde, bir de boşluklar ortaya çıkarılmıştır.

2005 yılı Mart ayından itibaren, taşrada İl Özel İdarelerine devredilen KHGM görevlerinin halen merkezde muhatabı yoktur. İçişleri Bakanlığına bağlı İl Özel İdarelerinin, KHGM gibi teknik bir kuruluşun yerini alması da gerek personel, gerek bilgi, birikim ve donanım olarak mümkün değildir. Diğer bir deyişle hizmette yönetim boşluğu yaratılmış, 1 yıla yakın sürede olumsuz sonuçları alınmaya başlanmıştır.

KHGM nün, yılların birikimi arşivi, binlerce mühendislik çalışması, rapor ve projeler, genel müdürlük binasında çuvallara doldurulup ortadan kaldırılmıştır.

Tarım kesiminin en büyük muhatabı olan bu işlevsel kuruluşun kapatılması, personelin başka kuruluşlara gönderilmesiyle, personel giderleri bakımından da bir tasarruf sağlamamış, gizli işsiz ve israf yaratmıştır.

2.2. Sulama Birlikleri

Su kaynaklarının % 75inin kullanıldığı, tarımsal sulama hizmetlerinde, içme ve kullanma suyundan çok daha iştah kabartan bir pazar bulunmaktadır. Bu nedenle, 1993 yılında, Dünya Bankası dayatmaları ile, devletin sulama işletmeciliğinden vazgeçmesi, sulama hizmetlerinde, katılımcılık esasına dayalı, kullananın işletme ve bakım masraflarını ödemesi koşulu gereği, DSİ sulamaları, Sulama Birliklerine devredilmiştir.

Devirlerin yapıldığı kurumlar itibariyle durum tabloda gösterilmiştir:

Tablo: 3. DSİ Devir Tablosu

Devredilen Sulamaların Devralan Örgütlere Göre Dağılımı				
Kurum/Örgüt Adı	Adedi	Oran (%)	Alan (ha)	Oran (%)
Köy Tüzel Kişiliği	225	28,9	38 061	2,0
Belediye	143	18,3	58 348	3,1
Sulama Birliği	330	42,4	1 685 529	90,6
Kooperatif	77	9,9	77 999	4,2
Diğer	4	0,5	1 032	0,1
TOPLAM	779	100,0	1 860 969	100 ,0

Kamuoyu bilgisi dışında sessizce yapılan bu devirlerle, Türkiye'nin en büyük özelleştirmesi gerçekleştirilmiştir. Yıllar itibariyle kamuda en büyük bütçeye sahip DSİ'nin hizmetlerinin % 60'ını oluşturan sulama yatırımlarının işletmesinin devri 12 yılda % 96 ya ulaşmıştır.

Devlet Su İşleri ve Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü tarafından işletilen sulama tesislerinin, karar ve yürütme organlarının, birliklere devredilmesinde izlenen yolun katılımcılıkla bir ilgisi olmadığı gibi, sulama birliği işletmeciliğinin şirketlere devri yönünde gelişmeleri yakın tarihimizde görselleşecektir.

Karar vericilerin küreselleşme eğilimlerine bu olumlu bakışları sürdürükçe, 2007 yılına kadar DSİ'nin de hizmet alanı ve yapılanmasında, taşra teşkilatının fonksiyonları ortadan kaldırılarak, merkezde bir danışma bürosu haline getirilmesi kaçınılmaz olacaktır.

Doğal kaynakların parasallaştırılamaz değerlerinin yok sayılarak, yatırımların finansındaki paranın tek ölçüt alındığı ortamda, işletmelerin el ve iyelik değiştirmesi yönteminin, bu kuruluşları işlevsiz kılması doğal bir gelişmedir.

26.Mayıs.2005 tarihinde çıkarılan 5355 sayılı Mahalli İdareler Yasasının 9. sayfasında 5 satırla yer verilen, İçişleri Bakanlığının yasa taslağında yer almayıp, TBMM Bütçe Plan Komisyonunda monte edilen Sulama Birlikleri, bu ülkenin katrilyonluk yatırımlarına sadece 5 satırlık ifadeyle hükmedecektir.

Sulama Birlikleri 12 yıldan beri yasadışı yönetilmiş, yetkileri ve resmi plakalı araçlarıyla görsel olduğu gibi hizmetlerin verilmesinde de özerkleşmemiş, hizmetler ve kaynaklar yine kamudan karşılanmış, dış kaynaklar da eklenip kamuya daha büyük bir külfet haline getirilmiştir. KHGM hizmetleri – İl Özel İdare alımları benzeri tablo, bu konuda da yaşanmış, Dünya Bankası Kredileri ile alınıp, makina parkı oluşturma çabalarında fiyatlar gerçeğin 2 katına ulaşmıştır. Türkiye borçlandırılmıştır.

Sulama Birliklerinin işletme bakım adına hizmet yürütme niteliğinde personel, bilgi, donanımdan yoksun oluşu, tesislerin elden çıkmasına, bunca yıllık yatırımların yok olmasına neden olmuş, bütçeleri kayıt dışılığı artırmıştır. Sulama Birliklerinin yöneticilerinin yolsuzlukla

İlgili birçok dosyası mahkemelerde bulunmakta, yargılanma sonucu birçok yönetici hapis cezası almaktadır.

Katılımcılık adına gerçekleştirilen bu yapıda, Mahalli İdareler Yasasında da görüleceği gibi çiftçinin söz hakkı yoktur. Abonman statüsünde yer almaktadır.

Kamu dışı yapılanma olarak benimsetilmeye çalışılan bu yapı, ülke genelinde feodal ilişkileri güçlendirmiş, siyasi olarak birçok bölgede seçilme arzusunda erkler, belediye başkanlığı - sulama birliği başkanlığı tercihleri arasında kalmıştır. Bu durum, sulama birliklerinin siyasi yapılanmanın güçler dengesinde, taşra teşkilatı olarak görülebilir.

İdari olumsuzlukları bir yana, gerçek amaç sulama iken, sulamanın teknik bilgi, birikim ve donanım isteyen ciddi bir uzmanlık alanı olduğundan habersiz karar vericiler, sulamayı şehir şebekesinden su dağıtım hizmeti gibi görenlerin bu uygulamaları, toprak kaynakları bakımından da ciddi sorunlar yaşanmasına neden olmaktadır. Eğitim ve uzmanlığı reddeden bu kör bakış, multidisipliner teknik uzmanlık isteyen sulama konusunu sulandırmıştır.

Bu konuda en fazla bilgi ve belge DSİ'nin elinde olmasına rağmen gizli tutulmakta, açıklanmasına izin verilmemektedir. Mevcut durum geçmişi aratmaktadır. Tesisler görsel olarak bu olumsuz gidişi kanıtlamaktadır.

DSİ, işletme bakım ve yönetim sorumluluğunun devrinde, tesisin konumu ve hizmet alanı ne şekilde olursa olsun kooperatiflerin, tesisin bir köy ya da belde arazilerine hizmet etmesi durumunda belediyeler ile köy tüzel kişiliklerinin ve tesisin iki veya daha fazla belde ve/veya köye hizmet etmesi durumunda kooperatiflerin yanı sıra sulama birlikleri söz konusu olmasını iddia etmektedir. Örgütlenme adına kesinlikle böyle bir gerekçe olamaz. Üstelik çiftçilerin yerel bazda köy boyutunda örgütlenmeleri alışılmış, geçerli bir yoldur. Sulama şebekeleri, ana boru hatları teknik olarak bu tür bir sistemi olanaklı kılmaktadır. Ayrıca 3 köyün kooperatif yapılanması şeklinde örgütlenmesini de sınırlayıcı bir durum yoktur. Konu yönetimin demokratik, özerk bir yapıya dönüşümü isteğinin olup, olmamasıdır.

DSİ'nin devir çalışmaları, DSİ tesislerinden faydalananların istekleri yönünde ve gönüllülük ilkesi çerçevesinde yürütülmektedir. Bu ilkeyi; bir yandan sulama tesisinin işletme bakım ve yönetim sorumluluğunun devralınmasında, diğer yandan da oluşturulacak örgütün şeklinin (kooperatif veya birlik) seçiminde gönüllülük olmak üzere iki boyutta değerlendirmek gerekmektedir. DSİ bu aşamada, sadece sorumluluğu devralmak üzere talepte bulunan tüzel kişilik kazanmış örgütün kanuni yapısı ve tesisin hizmet ettiği alan içinde bulunan sulayıcıları temsil yeteneği ile ilgilendiğini belirtmektedir. DSİ devir çalışmalarında, kesinlikle gönüllülük değil zorunluluk olarak yaptırımlar uygulamıştır. Zorunlulukta, benimseme kabul edilemez bir kavramdır.

Örnek olması bakımından, Dünya Bankası, Türkiye'de su işletmeciliğinin uluslararası ihaleye çıkarılmasını sağlayan, Antalya su işletmesi 1996 yılında 100 milyon dolar tutarında kredi karşılığında uluslararası ihaleye çıkarılmış, ihaleye giren transnasyonel şirket ve yerli ortaklar arasında kazanan Lyonnaise des Eaux - Enka konsorsiyumu olmuştur. Bir yıl sonra yerli ortağın ayrılmasıyla Antalya su işletmeciliği, tamamı yabancı sermaye olan Antsu AŞ'ye kalmıştır. Söz konusu şirket, 19. yüzyıl sonundan 1938 yılına kadar Kadıköy-Üsküdar Türk Su Şirketi'nin sahibi olan imtiyazcı şirkettir. Türkiye'ye, kovulduktan yarım yüzyıl sonra Antalya'dan giren bu şirketle yapılan sözleşmenin özelliklerinden biri, Anayasa'da uluslararası

taahkim henüz yer almazken bu yöntemin benimsenmiş olmasıdır. Süresi 10 yıl olan işletme imtiyazının ilk beş yılı, sürekli fiyat artışları ve hizmette anlamlı bir iyileşme görülmemesi nedeniyle oldukça sancılı geçmiştir. Antalya, Dünya Bankası su kredilerinin, belediye su hizmetinde nasıl bir özelleştirme modeli inşa ettiğini açıkça göstermektedir.

Bu arada, DSİ nin yabancı şirketler/ortaklıklar ile yapılan sözleşmelerinde, tahkime gerek olmaksızın yıllardır, anlaşmazlık halinde dış ülke mahkemelerinin yetkili kılındığını anımsamak gerekir.

2.3. Sulama Kooperatifleri

Sulama kooperatifleri, TKİB-TEDGEM bünyesinde 1163 sayılı yasa ile kurulan, DSİ yeraltı suyu sulamaları ağırlıklı, gölet sulamalarını da kapsayan sulama alanlarında gerçekleştirilmiştir.

1966 yılından bu yana sayıları yaklaşık 2500'ü bulan Sulama Kooperatifleri, 27 adet Sulama Kooperatifleri Bölge Birliği ve Sulama Kooperatifleri Merkez Birliği (TÜSKOOP-BİR) olarak yapılmış tüzel kişiliğe sahiptir.

Kooperatifler, DSİ'nin kendi yayınlarında da açıklandığı gibi, katılımçılık ve örgütlenme adına sulamada ülkedeki en başarılı örnekleri oluşturmaktadır. Yönetim ve denetimleri üye çiftçiler tarafından oluşturulan, kamuya bağlantısı verilen hizmetleri geri ödeme ile sınırlı sulama kooperatiflerinin sayısal varlığı, örgütlenme biçiminin benimsendiğini göstermektedir.

Sulama için ihtiyaç duyulan yatırımların kamu tarafından gerçekleştirilmesi sonucu işletmesi kooperatiflere devredilen tesislerin, işletme - bakım ve onarım hizmetleri kooperatifler tarafından yürütülmektedir.

Sayıları 2 500 olan sulama kooperatifleri üye çiftçi sayısı yaklaşık 300 000, aile nüfusu ile birlikte 1 500 000 çiftçi nüfusundan oluşmaktadır.

Bir yöreye götürülen kamu hizmetinden çoğunluğun yararlanması ilkesiyle ve bireylerin tek başına gücü yetmeyen konularda ortak hareket etme bilincinin gelişmesine katkı koyan bu yapılanma, 850 000 ha. alanda sulamayı gerçekleştirmektedir. Bu alanın 500 000 ha.ı YAS, kalanı gölet sulamalarıdır.

Kooperatiflerin amacı, ortakların sulama, arazi islahı ve toprak muhafaza konularındaki müşterek menfaatlerini korumak, bu hususta iktisadi faaliyetlerde bulunmak, faaliyetlerini koordine etmek, denetlemek, uluslararası ilişkileri düzenlemek, kooperatifçiliği geliştirmek ve ihtiyaç duyulan hususlarda eğitimlerine yardımcı olmaktır.

Bilindiği gibi, ülkemizde kırsal alanda örgütlenmenin büyük bölümü kooperatif yapılanması şeklinde oluşmuştur. Ülkemizde tarımsal amaçlı kooperatifleşmenin % 23'ünü sulama kooperatifleri oluşturmaktadır. AB mevzuatına uyum sağlamak için yapılan birçok değişimin yanında uyum çerçevesinde, tarımda tabandan tavana örgütlenme ve merkezi yapıdan uzaklaşma görülmektedir. Kamunun götürdüğü hizmetlerden yararlanmada, ortak amaçlar doğrultusunda bütünleşen yöre, sulama hizmetlerinde, elektrik ödemelerine tabii olduğundan, kooperatif yönetimiyle sıkı ilişki içindedir.

DSİ nin katılımçılık konusunda belirttiği gibi, çiftçilerin sulama bilincine erişmeleri, kendi aralarında bir araya gelerek örgütlenmeleri ve katılımcı sulama yönetimini sahiplenmeleri,

sulama yatırımlarını geri ödemeyi benimsemeleri ve sulama sistemi kurulması yönünde istek ve beyanda bulunmaları projenin uygulanmasında ilk ve önemli bir aşamadır ” . Bunun en başarılı örnekleri YAS Sulama Kooperatiflerinde görülmektedir” ifadesi de kendi yayınlarında yer almaktadır.

Bilinen bir diğer gerçek ise, kırsal kesimin ekonomik güçsüzlüğüdür. Bu nedenle kendi kaynakları ile tarımsal faaliyetlerini sürdürürken ihtiyaçlarını gidermede zorlanmaktadır. Ancak su kaynaklarının korunmasına yönelik talepler, kamunun, giderilmesi için kaynak yaratması gereken önemli bir sorundur.

Oysa, hangi gerekçe haklı kılabilir ki, dış kaynaklı Bölge Kalkınma Hibe Programlarından Sulama Kooperatifleri yararlandırılmazken, tüzel, özerk, demokratik yapılanmaları, muhtarlık vesayetine sokulmaktadır. Kooperatiflerin şirket statüsünde görülme eğilimleri hızla artmaktadır.

Sulama Kooperatiflerinin kamu kaynaklarından ve kamu - dış kaynak bağımlı bölge kalkınma hibelerinden yararlandırılması ulusal görev ve sorumluluktur.

3. SONUÇ

BM, AB, Dünya Bankası, İMF gibi kuruluşlarla, bu kuruluşlar tarafından oluşturulmuş, yapılar tarafından hazırlanmış sözleşmelerin başlangıçta çok masum, haklı ya da onaylanabilir görünen taleplerinin, süreç içerisinde asıl amaçları ortaya çıkmaktadır. Su kaynakları geliştirme ve sulama hizmetleri konusunda, birçok uluslar arası toplantılardan sonra çıkarılan Su Çerçeve Direktifi bu konuda somut göstergedir.

Uluslar arası su haklarına tahakküm koşullarının yanı sıra bu tür ulusötesi anlaşmalar, su kaynaklarını geliştirmede finansal sorunları olan ülkelerde, yatırım yetersizliğini fırsat bilerek, değiştirdikleri çok yönlü yöntemlerle, başka stratejik sektörlerde olduğu gibi, çok uluslu şirketlere (ÇUŞ) su işletmeciliğinin devri ile su kısıtı olan ülkemizde geleceğe yönelik tehditler oluşturmaktadır.

Özellikle 1990 sonrası, DSİ işletmelerinin katılımcı yapılanma olarak Dünya Bankası modeli Sulama Birlikleri adıyla göreve getirilen oluşumda, 12 yıl süregelen yasadışı faaliyetleri sonucunda 26.Mayıs.2005 tarihinde, Mahalli İdare Birlikleri Yasası kapsamına alınması ve Mahalli İdarelerin İçişleri Bakanlığına bağlı olması, geçmişten gelen yine kamu tarafından yapılan harcamalarla faaliyetlerini sürdüren birliklerin iç - dış finansmanla, borç külfetine girmesini kolaylaştıracaktır.

Suyun fiyatlandırılmasında dış kararların etkisi sonucu, tüm zorlamalara rağmen yıllık geliri 1000 \$ seviyesinde olan çiftçinin, sulama hizmetlerinin de ulusötesi şirketlere satışını gündeme getirecektir.

Kamuoyunu inandırıcı olmayan yapay gerekçelerle KHGM'nün kapatılması sonrası, çiftçi sahipsiz kalmış, yetersiz altyapı, yarım kalan katrilyonluk tesisler 1 yıla yakın zamandır merkezde muhatap bulamamıştır. Ekonomide zaman faktörünün karlılıkla ilişkisi ve katma değere katkısı bağlamında atıl ve ölü yatırımlar haline dönüşmüş ülke kaynakları, yapılan hesaplamalarda sulama hizmetleri için gerekli finansın büyük bir bölümünü karşılamaktadır.

Yatırımlar ölçüğünde parasal anlamda, miktar olarak da su kaynaklarının en fazla kullanıldığı sulama hizmetlerinin, sulama birliklerine devri ile bugün gelinen noktada, sulama işletmeciliğinin de yabancılara devri zemini hazırlanmıştır.

Sulama hizmetleri konusunda, kooperatiflere yapılmayan destekler, hızla birliklere verilmiş, örgütlenmede eşitlik ilkesi çiğnenmiş, çifte standart yaratılmıştır.

Özellikle, köyde tarım arazilerinin mülkiyetine göre, hem Sulama Kooperatifi hem de Sulama Birliğine üye olmak zorunda kalan çiftçilerin sorunları artmış, içiçe durumun olduğu yerlerde Birlik Başkanlarına kamu tarafından tanınan statü, kooperatifçiliği olumsuz etkilemiştir.

Merkezde muhatap olmayan henüz altyapısı olmadan kapatılan KHGM'nün taşra teşkilatı, İl Özel İdarelerine devredilmiştir. İl Özel İdareleri; teknik, bilgi, donanım, insan kaynakları bakımından sulama hizmeti verecek düzeyde olmadığı gibi, yapısı itibarıyla siyasallaşma eğilimi fazla olan konumdadır. Üstelik en önemlisi, kamuoyunun/çiftçinin, KHGM yerine yapıyı benimsemesi, anlayabilmesi çok uzun yıllar alacaktır. Tarımsal nüfus bu değişimden hoşnut değildir. Yatırım kararlarının köyün bakkalı ve kasabına kalması ya da sektörle ilişkisi olmayan diğer sektör temsilcileriyle karara bağlanmasını istemedikleri, örgütleri tarafından dile getirilmektedir.

Ancak bilinen gerçek, İl Özel İdareleri tarafından, geçmişte kamu tarafından yapılan, KHGM'nün merkezde çöpe atılan projeleri dahil, çiftçinin ihtiyaç duyduğu projeler, artık yerli/yabancı özel sektöre ihale edilmeye başlanmıştır. Çiftçinin ihtiyaçlarına yönelik bir talebi için sadece proje bedelleri 5-10 milyardan başlayıp, 100 milyarlar seviyesine çıkmaktadır. Bununla da yetinilmeyip, AB müktesabatına uyum diye çıkarılan 100 ha.lık bir alanda sulama projesi için ÇED raporu istenmekte, bu ÇED raporunu okumak için Çevre ve Orman Bakanlığı da 450 milyon talep edebilmektedir. Devlet Meteoroloji İşlerinden rasatlar için alınması gereken değerlerde de aynı miktar paralar talep edilmektedir.

Suyun ve sulama hizmetlerinin ticari algılanmaz bir kamusal hizmet olduğu bilincinde, bu tehlikeli gidişe dur demenin zamanı geçmektedir.

Ülkemizde, çiftçi geçen yıla göre % 40 daha fakirleşmiştir. Tarımsal üretimle artan nüfusun gıda ihtiyacının karşılanması, sosyal devlet anlayışında hükümetlerin en birinci görevidir.

Toprak ve su kaynaklarının korunarak kullanılması için önlemler alınarak, sürdürülebilir kalkınma, sürdürülebilir çevre ve sürdürülebilir tarımsal üretim gerçekleştirilmelidir. Sosyal ve ekonomik refahın yaratılmasına katkı koyan tarım sektöründe örgütlenmede, çiftçi kesimi tarafından benimsenmiş, başarıları kanıtlanmış, demokratik, özerk, bağımsız yapılarıyla, Sulama Kooperatifleri yöntem olarak benimsenmeli, farklı yapılanmalardan vazgeçilmelidir.

Konuya bütünsel bakışla Su Yasası çıkarılmalıdır.

KAYNAKÇA

- *Ahmet Ulusoy, Tarık Vural, Yerel Hizmetleri Özelleştirme Yöntemleri, www. econurk.org*
- *Ahmet Atalık, Ziraat Mühendisi, Köy Hizmetleri'nin Lağv Edilmesi, Mai ve Küreselleşme Karşıtı Grubu, Eylül, 2001*

- *Ayla Efeoğlu, AB – SÇD ve Bu Alanda Türkiye’de Yürütülen Çalışmalar,DSİ – AB İlişkiler Şube Md.*
- *Baki R. Suiçmez, Türkiye’deki Sulama İşletmeciliği, Dünya Su Günü Tebliğleri, TMMOB-ZMO Yönetim Kurulu Üyesi,2003*
- *Baki R. Suiçmez, “Tarım Sektöründe Özelleştirmeler Dönemi”, Tarım ve Mühendislik, S: 62, Ankara, 2001*
- *Belgin Çakmak, Berna Kendirli, Sürdürülebilir Tarımda Sulama ve Çevre, AÜZF Tarımsal Yapılar ve Sulama Bölümü,Türktarım, sayı:145, 2002*
- *Birgül A. Güler,Devlette Reform,24.01.2006, www.zmo.org.tr*
- *C.Cangır, M.Türkeş, D.Boyras, E.Akça, B.Kapur, S.Kapur, K.Haktanır, Uluslararası Sözleşmelerin Türkiye Tarımına Etkileri, 2005*
- *Çevre ve Orman Bakanlığı, Erozyon ve Çölleşme,*
- *DPT, VIII. BYKP, Kırsal Kalkınma Stratejileri,2000*
- *DPT, VIII.BYKP, İklim Değişiklikleri ÖİK Raporu, 2000*
- *DPT, VIII. BYKP, Bölgesel Gelişme ÖİK Raporu, 2000*
- *DSİ, Tarım Sektörü, Sulama, www.dsi.gov.tr*
- *DSİ, II.Ulusal Sulama Sistemleri Sempozyumu, 9-11.11.2005, AnkaraDSİ, DSİ’ce İnşa Edilerek İşletmeye Açılan Sulama ve kurutma Tesisleri 2004-2005, DSİ İşletme ve Bakım Dairesi, 2006*
- *Dursun Yıldız, Akdeniz Havzasında Su Sorunları ve Türkiye, TMMOB-İMO Ankara Şubesi, 2003*
- *F. ŞAYLIMAN, A.ÇEÇEN, S.SÖNMEZ, G.ERGİN, Kuşatılmışlar Ülkesi Türkiye, TMMOB-ZMO Yayınları, 2001*
- *Gaye Yılmaz, Kapitalizmin Kaleleri-II (WTO-Dünya Ticaret Örgütü), Türkiye MAİ ve Küreselleşme Karşıtı Çalışma Grubu Yayını,İstanbul, 2001.*
- *Gezenimiz, Önce Kirlittiler Şimdi Koruyacaklar, www.gezenimiz.com*
- *Gökhan Günaydın, Merkezi ve Yerel Yönetim Reformlarının Tarımsal Kamu Yönetimi, Kamu Çalışanları ve Genel Olarak Tarım Sektörü Üzerine Olası Etkileri TMMOB-ZMO, 2005*
- *Gökhan Günaydın, Küreselleşme ve Türkiye Tarımı, TMMOB-ZMO Yayınları, 2002*
- *Hasan Köni, Su Sorununun Siyasal Boyutları. Ortadoğu Ülkelerinde Su Sorunu, TESAV yayınları, Ankara,1994*
- *İller Bankası Gn.Md., Dünya Bankası Belediye Hizmetleri Projesi Danışmanlık Hizmetleri İhale İlanı*

- Michele Fabbri, İklim Değişiklikleri, Tehlikede Olan Nedir?
- Funkhaus-europa, Dossiers- Türkiye-AB İlişkilerinin Kronolojisi, 16.02.2006
- M. Yüksel Dizdar, Türkiyenin Toprak Su Kaynakları, TMMOB-ZMO Yayınları, 2003
- Nüvit Soylu, Avrupa Birliği, AÜZF, Seminer, 1984
- Nüvit Soylu, Devlet Sulama İşletmeciliği Sorunları ve Alternatif Çözüm 1994 ,TMMOB-ZMO Tarım ve Mühendislik sayı: 47 sayfa:35
- Nüvit Soylu, Yeraltısuyu Sulamaları (kooperatifler) ve Ekonomik Yararları, 47.Jeoloji Kurultayı Bildirileri,1994
- Nüvit Soylu, Yeraltısuyu Kullanımı ve Sulamaları, Jeoteknik Hizmetler ve Yeraltısuları Semineri URFA, 1995
- Nüvit Soylu, Sulama Alanları İşletme Bakım Hizmetlerinde Devir İşlemleri ve Devlet Sulama İşletmeciliğinin Alternatifleri, Sayfa 215 ,TMMOB-ZMO Tarımda Su Yönetimi ve Çiftçi Katılımı Sempozyum,1995
- Nüvit Soylu, Deprem Toprak İlişkisi,TMMOB - ZMO Türkiye Ziraat Mühendisliği V.Teknik Kongresi sayfa:393 , 2000
- Nüvit Soylu, TKİB,Türkiye Sulama Raporu, Hazırlama Komisyonu Üyesi ,2001
- Nüvit Soylu, Toprak Muhafaza ve Tarımsal Sulama Politikaları” Sempozyumu,2001
- Nüvit Soylu, Doğal kaynaklar,5.Haziran Dünya Çevre Günü Sempozyumu 2001,Hilton Ankara
- Nüvit Soylu, Katılımcı Özelleştirme Projesi Bağlamında Sulama Yatırımlarında Yönetim Çeşitliliğinin Sonuçları,Ulusal Sulama Yönetimi Sempozyumu, Dünya Su Günü Etkinlikleri, TÜSKOOP-BİR, 2003
- Nüvit Soylu, Küreselleşen Dünyada Teknolojinin Önemi, Paneli, ÇÜ, ADANA,25.10.2000
- Resmi Gazete, Çeşitli Kanunlarda Ve Maliye Bakanlığının Teşkilât Ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamede Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun 19 Temmuz 2003 Sayı: 25173, Kanun No: 4916
- O.Tekinel, R. Kanber, M.Çetin, O.Yalbuzdağ, Y. Özbek, S. Aktaş, Tarımsal Su Kaynaklarının Geliştirilmesi, Türkiye Ziraat Mühendisliği IV. Teknik Kongresi, Ankara ,1995
- Şadi İdem, Küreselleşme Yerel Yönetimler ve Sol, Toplumsal Ekoloji Grubu,27.01.2005
- TKİB,AB Tarım Müzakerelerine Hazırlık ve Müzakere Süreci Üzerine Tartışma Toplantıları, 2005
- TKİB, Sulama Raporu, Ankara, 2001
- TMMOB, 20.Yılında Türkiye’de Özelleştirme Gerçeği, Sempozyum, 26- 27.05.2005, ANKARA

- *TMMOB-ZMO, Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü Kapatılması-01.11.2004, www.zmo.org.tr*
- *TMMOB-ZMO, AB Genişleme Sürecinde Türkiye Tarımsal ve Kırsal Politikaları,Tarım Haftası,2003*
- *TMMOB, Doğal Kaynaklar Komisyonu Raporu, 1998*
- *TMMOB-ZMO, Tarımda Su Yönetimi ve Çiftçi Katılımı, 1995 Sulama Yılı Etkinlikleri*
- *TMMOB-ZMO, Türkiye Ziraat Mühendisliği VI.Tarım Kongresi, ANKARA,7.01.2005*
- *TMMOB-ZMO, AB Genişleme Süresinde Türkiye, Tarımsal ve Kırsal Politikalar, 8-9.01.2003*
- *TMMOB-ZMO, Türkiye Ziraat Mühendisliği V.Tarım Kongresi, ANKARA,17-21.01.2000*
- *TMMOB-ZMO, Küreselleşme ve Türkiye tarımı Sempozyumu, 2002*
- *TMMOB-ÇMO, II. Ulusal Çevre Hekimliği Kongre Bildiri Kitabı, 18-21.01.2006*
- *TODAI, Konu hakkında, Su, Su Yönetimi, Yerel Yönetimler Araştırma ve Eğitim Merkezi Portalı, www.yerelnet.org.tr*
- *TÜBİTAK, Çevre ve Sürdürülebilir Kalkınma Tematik Paneli, Vizyon ve Öngörü Raporu, 2003*
- *True Dergisi, İşte AB nin Tarihçesi, www.truedergisi.com*
- *Zeynep ZAIMOĞLU, Belgin Çakmak, Suyun Ekonomik ve Çevresel Sürdürülebilirliği,*
- *DSİ,Uluslararası Sempozyum,Dünyada Kalkınma İçin Su 7-11 Eylül 2005, İstanbul*
- *Yerel Yönetim Portalı, Su, Konu Hakkında, Sulama Birlikleri,Su Yönetimi Nasıl olmalıdır,Hizmetin Yapısı, Uluslararası Su Politikaları, www.yerelnet.org.tr*